

Կարինե ՄԱՀԱԿՅԱՆ,
Ռոզա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԱՊԱԳԱ ԶԻՆՎՈՐԻ ՀՈԳԵԿԵՐՏՎԱԾՔԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱՌՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Հայ դասական մատենագրության էջերում ազգային գաղափարախոսության առանցքը զինվորի մարտական ոգին է: Պատմամշակութային, քաղաքական, բարոյաեռգեթանական բազմաթիվ անդրադարձներ են եղել հայ զինվորի կերպարին: Փոխվել են ժամանակները, բնականաբար նաև ազգային հոգեկերավածքի որոշ գծեր, փոխվել են հասարակական կացութաձևն ու իրավիճակը, երկրի սահմանները, սակայն առ այսօր հայ զինվորի հոգեկերավածքում մնալուն ու անփոփոխ են հայ տեսակյին հատուկ, նրան բնութագրող հատկանիշները: Մեր անդրադարձումը կլինի հայ զինվորի՝ հայրենասիրության ու այդ գաղափարին տեր կանգնողի ավանդական նկարագրին: Սրան զուգահեռ՝ կփորձենք անդրադառնալ նաև հայ զինվորի կերպարի՝ մեր ժամանակյին հատուկ, նորովի դրսևորումներին, մասնավորապես ժամանակակից խաղաղապահ զորքերում նրա ակտիվ մասնակցությանը, այսինքն՝ նա ինչպես է ընկալում հայրենիքի գաղափարը և արդարության ու ազատության գաղափարի համար իր կոխվել օտար ավերում:

Հայ ազգային-ազատագրական պայքարի պատմության մեջ վճռորոշ դեր են կատարում նաև հայրենիքից հեռու ապրող, բայց վտանգի ժամին հայ զինվորի համագգեստ հագնող մարտիկ անհատականությունները:

Իսկ ի՞նչ ենք հասկանում *ազգային ոգի* ասելով:

Ազգային ոգին լավագույնս արտահայտվում է զինվորի հոգեբանական կերավածքի, հուզական դրսևորման մեջ: Էքստրեմալ իրավիճակներում այն ավելի վառ ու ընդգծված է դառնում՝ ուժեղացնելով նրա հուզական կապը հայրենիքի հետ: Այսպես՝ պատերազմների ժամանակ զինվորի վարքագծում ու բնավորության մեջ գերակա են դառնում այնպիսի հատկանիշներ, որոնք առնչվում են նրա հայրենասիրական ոգուն: Եվ դա բնական է, քանի որ հայրենիքը արժեքային համակարգի ամենավեհ արժեքն է, այն սիմվոլը, որի հետ անձը ապահով է զգում իրեն: Հետևաբար ապագա զինվորի հոգեկերավածքի ձևավորման համար կարևոր է իր էթնոսի մշակութային իրազեկ լինելը, քանի որ ազգի ոգին առավելապես դրսևորվում է առասպելներում, էպոսում, երաժշտության և սիմվոլների մեջ¹:

Մեր ժամանակներում կարևորվում է զինվորի ենթագիտակցության վրա մշակութային ներազդելու գաղափարը: Միևեկ տալ հոգևոր և նյութական հայրենիքի ամեն մի մասունք: «Հայության հավաքում» կամ «հայության կազմակերպում» գաղափարական իմաստով. այս է հոգևոր Հայաստանը....: Մի Բաֆֆի, մի Արծրունի, մի Նալբանդյան, մի Դուրյան ևայլապես ասպետներ են, գուցե ավելի մեծ հերոսներ են, քան նրանք, որ կովի դաշտում են գոհաբերում իրենց կյանքը.... Եթե հիբրավի պարզված է հայության սիրտը դեպի ապագա, ապա իր հայացքը ոչ միայն Վան կամ Էրզրում պիտի ուղղե, այլ իր ներսը, իր հոգու խորքը՝ տեսնելու համար, թե կա արդյոք իր մեջ այն ամենը, որ կենդանություն է ներշնչում մեր նյութական հայրենիքին»²:

¹ Նալբաջյան Ա., Էթնիկական հոգեբանություն, Եր., 2001, էջ 251:

² Տերյան Վ., Երկեր, Եր., 1989, էջ 348:

Հայրենիքի սերը պետք է սերմանել ի սկզբանե նախակրթարաններում, դպրոցներում, հատկապես մայրական դպրոցում, որ ապագա զինվորը մեծանալիս մտայնությամբ, որ ինքն է երկրի աղբ, ինքն է այս երկրի տերը, և իրենից է սկսվում հաղթենիքը: Դաստիարակությունն ձևավորվում օրոքոցից՝ հայ մայրերը երեխային օրորելիս երգում էին.

Դու պստիկ ես, Բարով մեծնաս,
Բարով մեծնաս, զինվոր դառնաս,
Ընդի, բուրի, բուրի ջան:

Մայրական օրորին միախառնվում է ցանկության մի Բանաձև, որտեղ երեխայի Բարով մեծանալու և հայրենիքի զինվոր դառնալու պահանջը վերաճում է գոյապահպանական արժեքի:

Զինվորի կամ հայրենյաց պաշտպանի երգերի մի խումբ հորինվել է ավանդական օրորների նմանությամբ, միայն հակառակ նպատակադրմամբ՝ արթնացնել, ռաբի հանել լառյին, զենքի կոչել:³ Դրանց հեղինակները մեծ մասամբ ազատագրական շարժմանը մոտ կանգնած անհատներ են, որոնք իրենց երգերի կիրառական կոդումով՝ համախմբվելու կոչով ու զինված պայքարի ելնելու հորդորով, մշտապես զգոն են պահում հայ մարդուն: Նախընտրելի է, որ երիտասարդ մայրերը երգեն ևս մեր հին օրորոցայինները որոնց մեջ անսքող է մարտական ոգին:

Այսօր, առավել քան երբևէ, աներաժեշտ է, որ արվեստը՝ իր բոլոր դրսևորումներով, մտնի Բանակ: Ոչ միայն ազգային-ազատագրական կամ ռազմի երգերը, այլև հայ ազգային պարերը մարտի գնալուց առաջ Բարձրացնում են զինվորի մարտական ոգին, երանում արթնացնում հայակապության զգացում՝ թափանցելով ենթագիտակցության ու նրա բոլոր կազմավորումների մեջ: Բնականաբար, որտեղ ոգի, կարգ ու կանոն, այնտեղ հաղթանակ: Հին Հռոմում զինվորին տրվող առաջին հրամաններից մեկն է պահել շարքը, այսինքն՝ ոգին պահել. մեկն ընկավ, մյուսը պիտի փոխարինի նրան: Պարը ևս ոգեկանության արթնացող խմբային պատկերացումների համակարգ է, ունի համախմբող նշանակություն, թմբուկների, գալա-րափողների, ռիթմի համադրությամբ զինվորին մղում է ինքնավեհացման...

Մեր նպատակն է զինվորի հոգեբանության մեջ ամրապնդել ազգի հոգեկան կերտվածքի առանձնահատկությունները և մշակույթից եկող առաջնային իմպուլսները:

Ինչպե՞ս է ձևավորվում հայ զինվորի Ես-կոնցեպցիան,⁴ և ինչպիսի՞ն է նրա էթնոկլարագիրը: Այս կոնցեպցիայի ձևավորումը տարրորունակ և երկարատև գործընթաց է, որն արտահայտվում է տվյալ ազգի ավանդույթներում, ծեսերում և վարքի խմբային կարծրատիպերում, հոգեկան գործունեության և հարաբերությունների մեջ: Թեև ազգային գաղափարախոսությունը անհատականացվում և դրսևորվում է յուրաքանչյուր զինվորի Ես-կոնցեպցիայի մեջ՝ *ես հայ եմ* լեզվական արտահայտությամբ, այնուհանդերձ ազգի համար սանձանային իրավիճակներում *եսն* ու *մենքը* ժամանակավորապես միաձուլվում են: Սա, անտարակույս, ունի գործառական նշանակություն՝ որոշակի խնդիրներ լուծելու և ազգի ինքնակարգավորման համար:

Բանակը հասարակության մանրակերտն է, և հասարակության մեջ իշխող գաղափարները, երբեմն նաև փողոցի արատավոր Բարքերն ու հոռի մտայնության դրսևորումները տեղափոխվում են Բանակային կյանք, որտեղ միշտ չէ, որ պահ-

³ Հայ ժողովրդական ռազմի և զինվորի երգեր, աշխատասիրությամբ Ա.Ղազիսյանի, Եր., 1989, էջ 34:

⁴ Տե՛ս Նալչաջյան Ա., Էթնիկական հոգեբանություն, Եր., 2001, էջ 49:

պանվում են զինվոր-զինվոր, զինվոր-սպա կանոնակարգային փոխհարաբերությունները:

Զինվորի համար առաջնային է անձնական արժանապատվությամբ ծառայությունը. խաթարված արժանապատվությամբ նա չի կարող լիարժեք ծառայել հայրենիքին: Հետևաբար հրամայական է դառնում նրա ինքնության գաղափարականության, հպարտության ու ազնվության, բարեխղճության ու պատասխանատվության համալիրի պահպանումը՝ որպես զինվորի ոգեղենության կայացում, որն էլ հենց հարգանքն է բանակային կարգ ու կանոնին, օրենքին: Ամեն դեպքում օրենքը պետք է լինի զենք, իսկ եթե զինվորը չունի այդ օրենքի իմացությունը, փողոցային արատավոր երևույթները անարգել թափանցում են բանակային հասարակության մեջ՝ ծնելով տարաձայնություններ ու բախումներ:

Այսօրվա բանակի հիմնախնդիրներից մեկն էլ այն է, որ չի ապահովվում զինվորի զբաղվածությունը: Ազատ մնալով՝ նա ինչ-որ ձևով ինքնադրսնորվում է: Մայաները երբեմն թերանում են դաստիարակչական աշխատանքում: Լավ կառավարման պահանջներից է, որ հրամանատարներն ըստ էության իմանան իրենց զինվորների հոգեբանությունը, բնավորության գծերը, թափանցեն նրանց մտքերի ու զգացումների ոլորտ, նրանց մեջ ընկերության և միասնության ոգի ձևավորեն: Այսպես, օրինակ՝ կարելի է սովորական շարային վագրը, որի նպատակն է զինվորի ուժի և դիմացկունության ամրապնդումը, զուգակցել պատմամշակութային արժեքների իմացությամբ, այսինքն՝ վագրը կազմակերպել այնպիսի ուղերթով, որի վերջնակետում պատմական հուշարձանն է, դրանով իսկ ապահովել հայրենաճանաչումը:

Զորավար Նժդեհի հայրենապաշտ լինելու գաղափարները նա բուրեղանում են պատմական ժամանակի մեջ և այսօր էլ հնչում են արդիական, քանի որ ինչպես ինքն է ասում. «Հայրենիքը չի տրվում այնպես, ինչպես ժառանգվում է հայրենական հարստությունը. այն ձեռք է բերվում ամեն մի սերնդի ու նրա առանձին անդամի կողմից, ձեռք է բերվում հայրենաճանաչումով, հայրենապաշտությամբ, նրան արժանի լինելու ձգտումով... Արարչի կամքով հայ սողամարդը հայր է ու զինվոր, սիրով ու սրով նա պիտի կռվի և ապա երբեք իր ամբողջ կյանքում այդ սուրբ պատյան չպիտի դնի նույնիսկ աղոթքի ու սիրո պահին, հայ սողամարդը պիտի պատերազմի, խաղա մահի հետ, հաղթի կամ հաղթվի. սա է կոչումը հայ ռազմիկի»:⁵

Այսօր դաստիարակչական բոլոր օղակներում /տուն, դպրոց, բուհ, բանակ/ անհրաժեշտ է, որ գերիշխող դառնա այրական դաստիարակությունը: Սա կարող է նպաստել ապագա զինվորի՝ հայրենիքի պաշտպանի հոգեկերտվածքի ձևավորմանը: Առանցքային պետք է լինի ազգային գաղափարի սերմանումը, որը կարող է դրսևորվել ազգային լեզվի, պատմության, մշակույթի և այլ արժեքների վերաիմաստավորմամբ:

Մենք այսօր պատերազմող ժողովուրդ ենք: Թշնամին մեզ զգոն ու շրջահայաց ժողովուրդ դարձրեց: Պետք է նկատի ունենալ, որ պայքարը կարող է լինել գերակա ուժ ունեցող հակառակորդի դեմ: Մշտական կոնֆլիկտները նրա հետ հանգեցնում են հայ էթնոսի ինքնագիտակցության ուժեղացմանը, խորացնում յուրայինների բախտի համար պայքարի ու պատասխանատվության զգացումը, սեփական անցյալն ու ցեղային արմատներն իմանալու ցանկությունը:

⁵ Նժդեհ Գ., Աստիքներ, Եր., 2012, էջ 37:

Ռազմահայրենասիրական դաստիարակության համակարգում կարևորը զինվորի ոգին ամրապնդելն է, երա անձնականությունը հզորացնելը՝ քաջագունեքի գործունեությունը **ներկայացնելով**, անհրաժեշտ է երան **ոգնկոչել** պատմական անցյալի հերոսական դրվագներով: Ավարայրի դաշտում Վարդան Մամիկոնյանի ուղերձը իր քաջ նիզակակիցներին այսօր էլ կարող է սրտեր թնդացնել. «Չերկրնչենք ու չվախենանք հեթանոսների բազմությունից և ոչ էլ սրի դեմ թիկունքներս դարձնենք, որպեսզի եթե Տերը հաղթությունը մեր ձեռքը տա, ոչնչացնենք երանց գործությունը, որ բարձրանա ճշմարտությունը: Իսկ եթե հասել է ժամանակը մեր կյանքը սուրբ մահով ավարտելու այս պատերազմում, ընդունենք ուրախ մեր կյանքը սուրբ մահով ավարտելու, սա արդեն կյանքի ու կյանքից այն կողմ իմացալ անմահության ձգտելու փորձառություն է:

Ինչ խոսք, անձի ներքին փորձառությունը մշտապես առնչվում է մահվան հետ: Բայց հայրենիքի համար պատրաստ լինել անձնվիրումի, գոհաբերման, սուրբ մահով մեռնելու, սա արդեն կյանքի ու կյանքից այն կողմ իմացալ անմահության ձգտելու փորձառություն է:

Կարծում ենք՝ հանրակրթական դպրոցների դասազրքերը, հասկապես հայ ժողովրդի պատմության ու ռազմագիտության դասընթացները, պետք է նոր սերնդի մեջ հայրենասիրություն արթնացնեն, հասկապես ապագա զինվորի ներքին փորձառության սահմաններն ընդլայնեն կենդանի ու թրթռուն օրինակներով: Կյանքի կոնցեպտուալ ընկալումն ու հայրենիքի հանդեպ սերն սկսվում են ոչ միայն երա սահմաններից ու խրամատներից, այլև հայրենաճանաչումից, հետևաբար դասազրքերում ներառված բնագրերը՝ հայոց գիր ու նշան զինվորներով, պետք է պահեն մեր ոգեղենության սյուները: Միշտ հիշենք, որ քրիստոնեական կրոնն ու վարդապետությունը պետականորեն առաջինն ընդունած ժողովուրդ ենք, մեր մտախառնվածքում բացառիկ արտահայտություն է գտել պատմական արդարության վերականգնման պահանջը. ոչ միայն ապրել, այլև ապրել հաղթանակած: Սահակ-մեսրոպյան ժամանակներից սկսած՝ մեր ոսկեձեռիկ գրիչների ծաղկած մատյանները, քերթողահայր Խորենացու պատմության դասերը /ճանաչենք ազգային արժանապատվությունը՝ հեռու մնալով ազգային սեռապարծությունից և այլև/, թևավոր մտքերը /Քաջերի սահմանը նրանց գեներն է, որքան կտրում է այնքան էլ գրավում է/,⁶ «Մասնա ծոեր» դյուցազնավեպի սրբազան բեագիրը՝ որպես մեր հոգևոր կեցության գաղափարագիր, Նարեկացու՝ առ Աստված ուղղված խոսվական աղոթքը, Շնորհալի քերթողի աղոթական խոսքի ավետաբեր բխումները և մեր ժամանակներն ի վեր հայ ոգու համասփյուռ դրսևորումները դարձյալ ու դարձյալ վկայում են, որ գոյի պահպանության և արժեքի կտվում պետք է հաղթի ազատությունը՝ որպես աշխարհայացք ու կենսակերպ, որպես բնածին պահանջ:

Ազգային արժանապատվությունն ու նեմեսիսի ոգին հայրենիք են պահում, բայց զինվորի մեջ ոչ թե շարունակական առեղություն պետք է սերմանել թշնամու հանդեպ, այլ սեր առ հայրենիքը, առ ընտանիքն ու ազգային արժեքները, նրան մշտապես կանգնեցնել հայկական ոգու հայտնության ճանապարհին: Իրականում հաղթանակը բարությամբ է լինում: Կրոնն ու հավատը մեր ազգային գաղափարախոսության հիմքում են, որ միաժամանակ պետք է ծառայեն որպես պետական գաղափարախոսություն: Ժողովրդի կյանքում նույնքան կարևոր է հզոր հոգևորականի դերակատարումը, որն իր կենսագրությամբ կարող է աննկունու-

⁶ *Եղիշե, Վարդանի և հայոց պատերազմի մասին, Եր., 1989, էջ 205:*

⁷ *Խորենացի Մ., Պատմություն Հայոց, Եր., 1968, էջ 83:*

թյան, ընդվզումն ոգու օրինակ տալ, դաստիարակել: Հասկանալի է հայրենիքի համար օրհասական վտանգի ժամին Գևորգ 5-րդ Սուրենյանցի կոչը ժողովուրդին. «Ա՛զգ հայոց, թուրքը մեր բանական հոտի դարավոր թշնամին, եվաճել է Ալեքսանդրապոլը, շարժվում է դեպի սիրտը մեր երկրի, մեր հավատի, մեր կենսագրության: Գալիս է Արարատյան Երկրի վրա: Թուրքը, կոտորած ու ավեր փռելով, գալիս է, և մեր զորապետներն էլ այլ ելք չեն գտնում այդ աղետից, քան հայոց հայրապետին փախուստի մղել: Նրանք ինձ առաջարկում են ոստիկ բերանին թողնել Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածինը, մեր սրբարանը, հայ ժողովրդի վերջին կոտորը: Ո՛չ և ո՛չ: Հազար անգամ ո՛չ: Ես չեմ լքի մեր սուրբ նախնիներից ավանդ մնացած Մայր Աթոռը: Եթե հայ ժողովուրդը չի կարող թշնամու առաջխաղացումը կասեցնել, եթե ի գործու չէ փրկելու մեր սրբությունները, ապա ես ինքս սուր կվերցնեմ և կընկնեմ Մայր Տաճարի գավիթում, բայց չեմ հետևա պապերից ավանդ մնացած Սուրբ աթոռից: Իսկ եթե եկել է վերջը, ապա այն ինչ ո՛ւ չընդունեք պատվով ու քաջությամբ, և ո՛չ թե ողորմելի ստրուկի պես ոստիկ առաջ սողալով: Մեր պատմության անցյալ դարերը լիքն են քաջությամբ ներկված նահատակների արյամբ: Դրանով չի սպառվել մեր արյունը և ուժը: Դարեր շարունակ հայ ազգն ապրել է ինքնության համար պայքարելով: Դրա համար է, որ կոտորածներով հարուստ մեր կենսագրությունը չի ունեցել և չի ունենա վերջին վերջակեա: Ուրեմն էլ ինչ ո՛ւ ազգովին չբարձրանանք թշնամու դեմ, որը գալիս է ծարավ մեր վերջին արյունին»:⁸

Կարևորը պատմությունը ճանաչելու և ճանաչել տալու խնդիրն է, ապագա զինվորին մտցնել իր պատմական անցյալի հերոսականության մեջ, նրա մեջ արթուն պահել ցեղի ոգին, գեներ, արյան հիշողությունը, որ գորացնում են էթնոպաշտպան համակարգերը: Հայրենասիրության նվիրական զգացումը զարգանում է աստիճանաբար: Մկզբում բնագրական է, զարգանալով դառնում է իմացական, ոգիանում է: Եթե մարդուն ներարկում ես այն գաղափարը, որ այս կամ այն արժեքները քոն են, ինքը դրա տերն է՝ զգում և սկսում է պաշտպանել դրանք՝ որպես ինքնության առհավատյաներ, ինչպես՝ Արցախի օրինակով տեսանք:

ՀՀ Ազգային հերոս, սպարապետ Վազգեն Սարգսյանի՝ մեր ժամանակի եվաճումների մասին տված գնահատականը հայ հասարակական-քաղաքական մտքի ինքնօրինակ խտացում է, ապագա զինվորի ենթագիտակցության վրա ազդող ու նրա ճանապարհը կանխորոշող պատգամ: «Ես ուզում եմ ասել, որ ոչ ոք խաղաղության զինն այնքան լավ չգիտի, որքան ես, ոչ ոք այնքան շատ խաղաղություն չի ուզում, որքան ես: Պատերազմի ընթացքում ես կորցրել եմ իմ լավագույն ընկերներին: Ես այս պատերազմին տվել եմ, ինչ որ կարող էի՝ ձեռք եմ բերել հպարտություն: Հանեք այդ հպարտությունը, հանեք այդ գաղափարը, ասկը բան չկա: Ես կռվել եմ, ես կռվում եմ, կռվելու եմ գաղափարի համար, նպատակի համար, և իմ նպատակի ճանապարհին ոչ ոք ինձ լռեցնել չի կարող»:⁹

Ապագայի դիտակետին մոտենալու համար մենք պետք է հետահայաց նետենք անցյալի և ոչ հեռու անցյալի իրադարձություններին, հերոսական դեպքերին ու դեմքերին, նոր սերնդին դաստիարակենք կոնկրետ հերոսի, անհատի օրինակով, նրանց կերպարներում գնահատենք կազմակերպչական ջիղը, հասարակ ժողովրդին, զինվորներին համախմբելու և իրենց հետևից տանելու ունակությունը, վճռորոշ պահերին հաղթանակի հասնելու կամք ու անձնվիրում դրսևորելը: Հերոսների չապրած կյանքը ապրողների կյանքի գրավականն է: Հերոսական մտքի

⁸ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=443757685719592&set=a.364021740359854.82177.364006190361409&type=1&theater>

⁹ Ոգու փորձություն, խմբ. Մ. Աթյանի, Եր., 2000, էջ 321:

սխրանքի անմտաց արտահայտություն է Անդրանիկ Օզանյանի մարտակոչը հայ տառապած ժողովրդին. «...Մենք կեցած ենք հայկական պատմության այնպիսի փոթորկուն էջի վրա, ուր մեր ժողովուրդը կապրի կամ իր վերջին օրերը և կամ կգտնվի վաղվան ազատության եախօրյակին: Վայրկյանը, ներկա օրերը մեզ չեն ցուցեր միջին ճանապարհ: Վաղվան պատասխանը հայ ժողովրդին պիտի ըլլա այդ կամ ոչ: Դարեր ի վեր բռնեցինք հավաքական ազատության ճանապարհը, որ պսակեցավ մեր արյունով և հայ երիտասարդության անասելի ոգևորումներով: Հասած է ժամը վերջին մարտնչումի.... Կոչ կրենմ բոլոր զենքի ընդունակ՝ առանց դասակարգերու խտրության, գյուղացիեն, արհեստավորեն մինչև բարձր դասու մտավորականությունն ու հարուստը: Ես կոչ կրենմ բոլոր չափահաս դպրոցականներուն, որոնք կը բաղձան ծաղկավեա տեսնել վաղվան մշակույթի դաշտը, թող դիմեն զենքի, թող վազեն դեպի ճակատ: Ուղղելով իմ խոսքս մեր բոլոր մայրերուն և քույրերուն՝ կը հորդորեմ, որ չընդունեն իրենց սրբազան հարկի տակ հուղաներն ու դավաճանները, թող թքեն անոնց երեսին և դրկեն դեպի գորանոց: Դավաճան է այն մայրը, որ կքաջալերե իր զավակը, ամուսինը կամ եղբայրը մրենալու տունը, իբրև կորովագուրկ, որքացած ազատության սերեն....»:¹⁰

Անշուշտ, հայ կնոջ առաքելությունը ոչ միայն ընտանիքի, օջախի կրակը պահպանելն է, այլև այդ կրակով այն ոգեղեն մթնոլորտի ստեղծումն է, որում ծնվում են իր զավակները ոչ թե իր համար, այլ ազգի: Հիշարժան է գոհված հայ լեզնոնականի սգակիր մոր խոսքը, երբ նա, արցունքն աչքերին, ասում էր՝ զավակիս ես ծնեցի, բայց նա առավել ազգինն էր, քան թե իմը: Մեր պատմության հերոսական ժամանակներում և մեր օրերում էլ բարձրանում է հայ կնոջ նվիրական կերպարը, երա նկարագիրը՝ որպես տնձնդիր, հայրենիքի համար գոհագործումի ընդունակ՝ սկսած Եղիշեի՝ Հայոց աշխարհի փափկասուն տիկնանց անձնվիրումից, հայ լեզնոնականների մարեններից մինչև երանց ոգեղենությունը շարունակող այն հայուհիների սխրանքն ու նվիրումը, որոնք Արցախյան գոյամարտի տարիներին եղան իրենց զինվորյալ եղբայրների և որդիների կողքին՝ որպես զթության քույրեր ու հոգեկիցներ:

Այս թվարկումներով մենք չենք սպասում հայոց մեջ հերոսական ոգու դրսևորումների նկարագրությունը. մեր գոյամարտը շարունակվում է՝ երկներով նոր հերոսներ, ինչպես հենց երեկ՝ 2014թ. հունվարի 20-ին, Արցախի Հանրապետության պաշտպանության բանակի կրտսեր սերժանտ Արմեն Հովհաննիսյանի սխրանքն էր: Ազգային գաղափարախոսության շերտերը եթագիտակցորեն յուրացրած և խորքում իմացյալ մահ ընդունած զինվորը, կասեցնելով թշնամու ներթափանցումը, հակառակորդի հրազենային կրակոցներից գոհվեց՝ հետմահու պարգևատրվելով «Արիության համար» մեդալով:

Մեր ժողովուրդը իր ազգային բախտի հետևանքով հասել է գերզգայության ու համազգացության բարձր դրսևորման: Քեսաբահայության տեղահանությունը աշխարհով մեկ սփռված յուրաքանչյուր հայի մեջ բողոքի ճիչ արթնացրեց. «Պահպանե՛ք Քեսաբը»: Սա նշանակում է, որ ազգային հոգեկերտվածքն այնքան է բյուրեղացել, որ հասել է այսօրինակ միասնական պտթեկումի:

Բոլորովին վերջերս ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների այցը Քեսապ վերստին հաստատեց, որ հայը հային զգալու, հոտին հովվություն անելու պատրաստակամությունը դրսևորվում է որպես ազգային հոգեկերտագրին բնորոշ վարքագիծ:

¹⁰ http://erik-hay.blogspot.com/2012_11_01_archive.html

Այսպիսով՝ դիտարկելով հայ զինվորի հոգեկերտվածքի դրսևորումները պատմական մեծ ժամանակի ծիրում՝ կարելի է ասել, որ դարերի ընթացքում երբևէ չի եղել, որ նա, գեներ ձեռքին, մտնի օտարի տարածք, գրավի, թալանի, ասպատակի. հայ զինվորն ընդամենը իր երկրի տերն է և նրա սահմանների պահապանը: Հայ իրականության մեջ զինվորը միայն ինքնապաշտպանական գործառույթ է իրականացրել. երբեք գավթողական, նվաճողական պայքար չի մղել:

Վերջին ժամանակներում ընդլայնվել է հայ զինվորի առաքելության շրջանակները: Նա միջազգային խաղաղասպան ուժերի գորքերում, հատկապես վիճելի տարածքներում խաղաղության պահպանման գործառույթ է իրականացնում: Նա իր գաղափարը, շիտակության, արդարության գաղափարն է պաշտպանում տարբեր բանակներում: ՀՀ-ն իր փոքրաթիվ ուժերով ու հեարավորություններով, շնորհիվ հայ զինվորի, մասնակից է դառնում համընդհանուր խաղաղության պահպանմանը. ազգայինը դրսևորվում է մարդասիրության ու ազգասիրության համատեքստում: Պատմության բեկբեկուն ժամանակներում հայ նշանավոր զորավարներն ու հերոսները կռվել են այլ երկրների գորքերում, որոնք նս ունեցել են ազգասպանասպան համանման խնդիրներ, և ժամանակին շատ բարձր են գնահատվել:

Մրանով հանդերձ, մեր ժամանակներում եթե նույնիսկ հաշվի առնենք, որ բանակում հայ զինվորի մեջ որոշ բացասական վերաբերմունք կա այս կամ այն երևույթի հանդեպ, դա ամենևին էլ բնորոշ գործոն չի դառնում իր հիմնական կողմնորոշումները փոխելու իմաստով: Այդ մասին են վկայում նաև Ադրբեջանում գերի ընկած մեր զինվորները, որոնք հարցաքննությունների ժամանակ, նույնիսկ խոշտանգման ու բիրտ ուժի կիրառման պայմաններում երբեք հակահայկական որևէ տեղեկություն չեն հայտնում հակառակորդին:

Բոլոր դեպքերում նորակոչիկային տարիքի տղաներին պետք է նախապատրաստել հայրենիքի պաշտպան դառնալու ոգով, քանի որ մեր ամենախոցելի տեղը նրանց հետ տարվող հոգեբանական աշխատանքի բացակայությունն է կամ թերությունը: Նորակոչային տարիքի տղաների հետ զբաղվում են զինկոմիսարիատները և դպրոցի զինղեկները, որոնց աշխատանքը հաճախ ձևական բնույթ է կրում: Բացի այդ, նորակոչիկներին չեն նախապատրաստում ինքնուրույն կյանքի /նա չգիտի խրամատ փորել, զինվորամասը մաքուր պահել, կարգ ու կանոնին հետևել, ճաշ եփել/, քանի որ մինչ բանակ գնալը նա գերխնամքի մեջ է եղել: Ուշանում է նրա՝ բանակային կյանքին հարմարվելու գործընթացը, որը հանգեցնում է բացասական հետևանքների: Շատ հաճախ նորակոչիկը սխալ դաստիարակության պատճառով իրեն այնքան արտոնյալ է զգում, որ արդեն ծառայության ընթացքում ամեն ինչ նրա համար դառնում է պրոբլեմային ու խնդրահարույց: Այս տարիքի տղաներին կարելի է նախապատրաստել իսկական զինվորական ծառայության, եթե արդյունավետ աշխատանք ծավալենք զինկոմիսարիատի ու դպրոցի զինղեկների հետ:

Նորակոչիկին զինկոմում գրանցելուց հետո դպրոցում նրա համար բացվում է հոգեբանական դիտարկման կամ ուսումնասիրման քարտ, որտեղ մանրամասնորեն գրանցվում են նրա բարոյականային հատկանիշները, հոգեկերտվածքը կոփող անհրաժեշտ անհատական մոտեցումները՝ ելնելով հայրենասիրական դաստիարակության ընդհանուր ծրագրից: Զինվորի հոգեկերտվածքի ձևավորումը հիմնվելու է հետևյալ դրույթների վրա. ա) ինքնուրույնության ապահովում, բ) բարոյական սկզբունքների՝ կամքի, վճռականության ձևավորում, գ) հայրենաստանա-

չություն, դ) հաղթանասիրության խթանում, ե) կարգապահության ու պատասխանատվության զգացման ձևավորում, զ) որոշումների ինքնուրույն ընդունում:

Այս ամենի իրականացման համար անհրաժեշտ է տարբեր դպրոցների աշակերտների ամառային ճամբարի ու հավաքների կազմակերպում, որտեղ նրանք ստիպված կլինեն իրենք իրենց սպասարկել՝ վրաններ տեղադրել, տարածքներ հարթել, ամօրյա կենցաղը կազմակերպել: Հետևաբար առաջնահերթ է դառնում մանկավարժական պրակտիկայի արդիականացման խնդիրները թե՛ դպրոցում, թե՛ զինված ուժերում:

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХИКИ БУДУЩЕГО СОЛДАТА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИИ

Резюме

К. Саакян, Р. Оганнисян

Было много сказано об образе армянского солдата, как носителя идеи патриотизма, так как национальный дух наилучшим образом выражается в психологическом описании солдата, в его психике и эмоциональной выраженности.

В статье рассмотрены новые проявления образа армянского солдата, в частности, его восприятие идеи родины и его борьба за идеи справедливости и свободы. Особое значение уделено концепции влияния культуры на подсознание солдата.

Տեղեկություններ հեղինակների վասին

Սահակյան Կարինե Արամի - հ.գ.թ., դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ Երրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, Մ. Նալբանդյանի անվ. ԳՊՄԻ հոգեբանության ամբիոնի վարիչ, Email: sahakyanani@mail.ru
Հովհաննիսյան Ռոզա Պողոսի - ՀՀ ԳԱԱ Երրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի գիտաշխատող, ՀՀ ԳՄ Երրակի մարզային բաժանմունք, Email: vard-rose@mail.ru